

ПЕРВИННА АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ ДІАГНОСТИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Н.В. Каргіна

Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського, lavanda_87@ukr.net

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор М.Й. Казанґі

Історична ретроспектива вивчення феномену «психологічного благополуччя» показала започаткування роботи в цьому напрямку насамперед в західній психології у другій половині 60-х років ХХ століття. Вперше поняття «психологічне благополуччя» з'являється в роботі американського дослідника N.M. Bradburn [3] ще в 1969 році. У дослідженні описується структура психологічного благополуччя як своєрідний баланс, що досягається постійною взаємодією двох видів афекту - позитивного та негативного. Автор вважає, що події, які привносять в наше життя позитивні емоції, такі як радість, задоволення, ентузіазм накопичують позитивний афект, а те, що нас засмучує, змушує переживати, відчувати напруженість – підсумовується в негативний афект. Виникає різниця між цими двома протилежно спрямованими самовідчуттями (позитивним і негативним), що є показником психологічного благополуччя й відображає загальне самопочуття задоволеності життям [3].

В українській психологічній науці проблема дослідження психологічного благополуччя розпочинається лише з другої половини 90-х років. Наразі цим питанням опікуються В.М. Духневич, С.В. Карсканова, Ю.М. Олександров, Е.М. Кологривова, О.М. Знанецька та ін. В зарубіжній психології цей феномен сьогодні вивчається більш розлого та є об'єктом наукового інтересу E.L. Deci, E. Diner, R.M. Ryan, C. Ryff, D. Kahneman, C.L. Keyes, M. Argyle, H.J. Dupuy, A.S. Waterman, N. Schwarz.

Наразі встановлено фактори психологічного благополуччя особистості (M. Argyle, N. Bradburn, I.A. Джидар'ян, Л.В. Куликов, М. Селігман), запропоновано модель структури та формування (C. Ryff, О.А. Ідобаєва, П.П. Фесенко, О.С. Ширяєва), виявлено зв'язок зі свідомістю життя

(П.П. Фесенко), ціннісно-смысловими утвореннями (Д.О. Леонт'єв, Р.М. Шаміонов), суверенністю психологічного простору (О.Н. Паніна), толерантністю (Н.К. Бахарєва), професійною діяльністю (В.М. Духневич, І.В. Заусенко, С.В. Карсканова, Л.Б. Козьміна, Р.М. Шаміонов), умовами середовища (О.С. Ширяєва), визначено вікову специфіку (Ю.Б. Дубовик) тощо.

Аналіз сучасних наукових напрацювань вказує на перспективність дослідження конструкту психологічного благополуччя. Специфіка вивчення даного феномену полягає у необхідності попереднього емпіричного діагностування даної якості. Саме тому перед науковцями нерідко постає запит вибору адекватного психодіагностичного інструментарію, оскільки вимірювання психологічного благополуччя є складною діагностичною проблемою, яка лежить в площині міждисциплінарних теоретичних та практичних розробок.

Проте на сьогодні кількість та якість методик діагностики психологічного благополуччя все ще залишається недостатньою, адже вони, як правило, є англійськими, що істотно обмежує можливості застосування. Однією з найпоширеніших методик є «Шкала психологічного благополуччя С. Ryff» [2], яка складається з 84 питань та є адаптованим російською мовою варіантом англійської методики «The Scales of Psychological Well-being». Психологічне благополуччя виступає в якості інтегрального показника ступеня спрямованості людини на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування (особистісного зростання, самоприйняття, управління середовищем, автономії, мети в житті, позитивних відносин з оточуючими), а також ступеня реалізованості цієї спрямованості, що суб'єктивно виражається в позитивних емоціях, задоволеності собою і власним життям. Також адаптованою російською мовою є методика «Індекс загального психологічного благополуччя Н.І. Дуріу» [1], англійський варіант методики «Psychological General Well-being Index», що складається з 6 шкал: «Тривога», «Депресія», «Самоконтроль», «Загальне здоров'я», «Емоційне благополуччя» та «Життєва енергія» (всього 22

питання). Дані методики є апробованим, надійним та валідним діагностичним інструментарієм.

Таким чином, значущість психологічного благополуччя в соціальному та особистісному житті людини, з одного боку, та відсутність якісних, сертифікованих методик діагностики російською чи українською мовами – з іншого, зумовили мету даного дослідження, яка полягає у проведенні первинної апробації методики «Психологічне благополуччя особистості».

Теоретичний конструкт методики є базовою передумовою виділення одинадцяти первинних шкал психологічного благополуччя: «психофізичне», «соціально-економічне», «емоційне», «поведінкове», «етнокультурологічне», «екзистенційне», «світоглядне», «ціннісне», «когнітивне», «вольове». Задля нівелювання соціальної бажаності та інших негативних ефектів було передбачено шкалу брехні. Кожна з цих шкал на даний момент складається з 13 індикаторів, шкала брехні – з 10. Загальний показник розраховується шляхом додавання балів за всіма ствердженнями.

Загалом авторська методика містить 140 індикаторів-стверджень, які необхідно оцінити за ступенем відповідності їх поведінці, реагуванню, емоційним переживанням та ін. їх повсякденному життю за 7-ми бальною шкалою Лайкерта: «Повністю не згоден», «Не згоден, але бувають виключення», «Частіше не згоден», «У чомусь згоден, в чомусь ні», «Частіше згоден», «Згоден, але бувають виключення», «Повністю згоден».

Пілотажне дослідження було здійснено у лютому 2016 року на виборці 39 осіб м. Одеси, серед них 26 представників жіночої статі та 13 чоловічої статі.

В якості паралельних тестів було обрано: методика «Шкала психологічного благополуччя С. Ryff» у адаптації Т.Д. Шевеленкової та Т.П. Фесенко [2], «Індекс загального психологічного благополуччя», автор Н.Ж. Dupuy [1], «Анкета евдемоністичного благополуччя», автор А.С. Waterman [5], методика «Шкала психічного благополуччя Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS)»[4].

Відповідно до поставленої мети було проведено кореляційний аналіз, який дозволив виявити значущі взаємозв'язки між особливостями психологічного благополуччя, діагностованого авторською методикою та змінними, що вимірюються паралельними тестами (див. Табл. 1.).

Обробка даних проводилася за допомогою комп'ютерної математико-статистичної програми SPSS 21.00 для Windows.

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляції параметрів психологічного благополуччя з показниками «паралельних» тестів

Показники методик	Показники психологічного благополуччя											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	ПБ заг.
ПО	580*	504*		316			428*	418*	503*			494*
А		328					527*	366		362		358
УС	406	573*					674*	550*	446*	369		572*
ОР	330	492*		408*	432*		635*	432*	423*			580*
МЖ	476*	579*		441*	408*		632*	559*	525*	393		673*
С	546*	599*		422*	324		683*	649*	513*			594*
ПБ	500*	630*		399	360		740*	612*	560*	375		669*
Пблаг.		477*		372					518*	316	-469*	354
Т		445*		319	394	368	571*	541*	435*			516*
Д	479*	435*		519*	398		369	464*	481*			512*
ЖЕ			-359							-385		
ПБ	444*	390					420*					

Примітка: 1) n=39; 2) без позначки – значущість зв'язку на рівні $p \leq 0,05$; позначення

* - значущість зв'язку на рівні $p \leq 0,01$. 3) система скорочень показників: I – психофізичний, II – соціально-економічний, III – етнокультурологічний, IV – екзистенційний, V – світоглядний, VI – ціннісний, VII – емоційний, VIII – поведінковий, IX – когнітивний, X – вольовий, XI – шкала брехні, ПБ заг. – психологічне благополуччя загальне, ПО – позитивні відносини, А – автономія, УС – управління середовищем, ОР – особистісний ріст, МЖ – мета в житті, С – самоприйняття, ПБ – психологічне благополуччя, Пблаг. – психічне благополуччя, Т – тривога, Д – депресія, ЖЕ – життєва енергія, ПБ – індекс психологічного благополуччя.

Варто зауважити, що емпіричному дослідженню передувала багатоетапна робота по створенню опитувальника, яка включала розробку теоретичного

конструкту, відбір конкретних індикаторів для діагностики психологічного благополуччя за кожною шкалою, оцінку їх експертами як відповідних специфікації тесту та ін. Таким чином, можна стверджувати змістовну, а в її межах і конструктну валідність первинного варіанту тесту.

Аналіз наведених даних показує надійність та валідність створеного тесту, оскільки виявлено наявність переважно додатних значущих взаємозв'язків між показниками психологічного благополуччя та параметрами тестів, що теж спрямовані на діагностику проявів даного феномену.

Зокрема, I (психофізичний), II (соціально-економічний), IV (екзистенційний), V (світоглядний), VII (емоційний), VIII (поведінковий), IX (когнітивний) та X (вольовий) компоненти, а також ПБ заг. (загальний показник психологічного благополуччя) демонструють додатні зв'язки різного рівня значущості з індикаторами психологічного благополуччя, що виявляються іншими психодіагностичними інструментами.

Не такими одностайними та розлогими є зв'язки етнокультурологічного, екзистенційного, ціннісного та світоглядного компонентів психологічного благополуччя, що потребує глибшого дослідження. Досить своєрідним є те, що спостерігаються від'ємні зв'язки III (етнокультурологічний компонент) з ЖЕ (життєвою енергією), що, у свою чергу може свідчити про негативний вплив на загальний рівень психологічного благополуччя, здоров'я особистості зокрема, а також на її життєву енергію при глибоких етнічних та культурологічних переживаннях, чинником якого насамперед, виступає складна суспільна та геополітична ситуація у нашій державі.

Неочікуваний факт спостерігається у зв'язках X шкали (вольовий компонент) з ЖЕ (життєвою енергією) – також виявлені від'ємні значимі зв'язки. Очевидно дії, вольові прояви означеного феномену мають протилежну спрямованість: психологічне благополуччя виявляється у високих особистісних домаганнях, що впливає на життєву енергію. Означений факт є досить цікавим та потребує додаткових досліджень з залученням більшої кількості

досліджуваних та розширення у подальшій роботі психодіагностичного інструментарію.

Висновки. Отже, отримані результати апробації дозволяють загалом позитивно оцінити психометричні параметри створеної методики. Встановлено зв'язаність параметрів психологічного благополуччя, що вимірюються створеною авторською методикою та показників даного феномену, діагностованих загальновідомими вимірювальними інструментами.

Подальша робота планується в напрямку доробки створеного тест-опитувальника, розширенні вибірки апробації, проведенні тест-ретесту, виробленні тестових стандартів тощо.

Список літератури

1) Проблемы старости: духовные, медицинские и социальные аспекты — М.: Издательство «Свято-Димитриевское училище сестер милосердия», 2003. — С. 171–175. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу: http://shemshur.narod.ru/Portfolio/Sv_Dim_school/Old_Age_Problems_10.pdf.

2) Шевеленкова Т. Д. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследований) / Т. Д. Шевеленкова, П. П. Фесенко // Психологическая диагностика. – 2005. – №3. – С. 95–123.

3) Bradburn N. The structure of psychological well-being. Chicago: Aldine, 1969.

4) Tennant R. The Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS): development and UK validation / R. Tennant // Health and Quality of Life Outcomes. – 2007. – V. 16. – P. 687-695.

5) Waterman A.S. The Questionnaire for Eudaimonic Well-Being: Psychometric properties, demographic comparisons, and evidence of validity / A. S. Waterman // The Journal of Positive Psychology: Dedicated to furthering research and promoting good practice. – 2010. – V. 5. – P. 41-61.